

ben kizárni ennek a két értéknek az interferenciáját sem. Pl.: a (Clem. Al. Strom. V, 8, 48, p. 674 P. (a kerkyrai Apollodoros után) idézett Branchosigék ráéneklésében, vagyis a miletosiak „halandzsájában“ (βέλυ ζάω χθούμ πληκτρον σφίγξ Ι κναζζβίχ θύπτης φλεγμό δρωψ), ahol mindkét sor a teljes alphabetumot tartalmazza (v. ö. Darenberg—Saglio s. v. Ephesia grammata II, 1, 639), világos, hogy az abc teljességének a követelménye a miszticizmus, az öszszezavarásé viszont a mágia tengelyébe esendő. Amint esetenként valóban, kérdéses lehet, hogy amikor valaki „misztikusan“ az ABC betűsorában kínál fel istenének egy imádságot, érzi-e, ill. mennyire érzi ezt hatékonyabbnak (tehát kényszerűen: varázsozabb erejűnek), mintha a könnyen tévedő és ártó kész imát ajálta volna fel? Amily kívánatos volt tehát a különböző elvekben fogant (csak a „betűk“ pontján közös) jelenségeknek discernálása, úgy nem tagadható, hogy a szabály teljes érvénye mellett (éppen az αηηουω stb. sorok és az ABΓ [ABC] — Ω [Z] sorok közös alkatrészei alapján is) a misztikumba olykor könnyen tévedhet mágikus s a mágikusba misztikus árnyalat is (v. ö. Vallás és Mágia, Ethnographia, 1933, 31—44. ll.). *Marót Károly.*

*

Reviewing the latest work of N. Láng, the grand old man of Hungarian archaeology (A Pannonian Inscription, — Meanings of the ABC-inscriptions), Ch. Marót welcomes the long desired new regulation, which is going to eliminate the disorder about Dieterich's conception of Alphabetszauber. The new book refers to a marble-tablet, found in a Dolichenus-sanctuary near Petronell, in Austria (v. Dornseiff, Corpus 1925², p. 164, No. 22) and distinguishes sharply the type of this inscription, containing all 23 letters of the Latin alphabet in the usual arrangement, from the type represented by the Ephesia grammata, Abraxas-gemmata and various series of vowels and consonants. It is evident, that this latter type bears magical (apotreptic or prophylactic) tendencies, while the alphabetic setting of the letters of the whole Latin alphabet has a mystic character, which originates from the East and which was quite similarly expressed in gnosticism and can be traced even later in the Christian religion (cf. the symbolism of A and Ω, or the term of Remigius Antissiodorensis: „Quid per alphabetum, nisi rudimenta doctrinae sacrae intellegi convenit“). But, in the opinion of the reviewer, the Roman mentality has also all the necessary preliminary internal conditions for borrowing and forwarding of these mystical religious practices. The scrupulosity of the Roman „religio“ was usually looking for formulas of a certain frightened precautiousnes (like the formulas: „sive deus, sive dea“, or „vel quo nomine appellari vis“, etc.) and accepted consequently with natural understanding and typical „Roman“ feeling the mysticism of the rite of the ABC-inscriptions („Commit the inscrutable Deity to select the most fitting text of your prayer“). It may be, that this overdone anxiety explains also the cautious reticence in telling the names of the donators, when the votive-tablet is signed only: „ex visu“, without the name of the man, who had the vision. At any rate, the distinction „mystic“ does not exclude absolutely the „magic“ thought of these inscriptions, just as it is impossible to draw a discriminating line between „magic“ and „religion“ in Antiquity.

Marót Károly: *Amicitia*. Szeged, 1939. 71 l., 8°. (Két műmelléklettel.) (Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Philologica. Tomus XIII. Fasc. 1.)

Marót Károly jeles dolgozata már néhány éve megjelent, de a szaktudományok művelői alig vettek róla tudomást. Pedig mind a klasszika filológia, mind a magyar irodalomtörténet számára igen érdekes adatokra

és szempontokra hívja fel a figyelmet. A tanulmány *Adámi Jánosnak*, Kolozsvárott, 1599-ben, AZ IGAZ JAMBOR ES TEOKELLETES BARAT-SAGROL VALO ÉNEC (Szabó K. I: 309) címen megjelent kis könyvecskéjének címlapján található allegorikus rajznak, emblémának az interpretációja.

Adámi művére Marót figyelmét Turóczi-Trostler hívta fel, aki 1937-ben a költeményt a rajzzal együtt kiadta (Ének a barátságról. Egy fejezet az európai allegorizmus történetéből. Bp., 1937) és a szöveg elé írt bevezető tanulmányában rámutat az európai allegorizmus főbb vonásaira, valamint Adámi emblémájának külföldi rokonaira, illetőleg előzményeire. Marót az emblémát még behatóbb vizsgálat alá veszi, újabb adalékok is közül az Adámi által közölt típus rokonságához, de kutatása elsősorban a rajznak az általános és közkeletű *Amicitia*-típustól való eltéréseire irányul.

Az Adámi által közölt rajzn három alakot látunk. Középen áll az *Amicitia* allegorizált figurája, boglyas hajjal, mezítelenül, ágyékkendővel és nyitott felsőtesttel, ahol belső szervei látszanak; a kép baloldalán golyón ül a *Fortuna*, kezében kifeszített vitorlát tartva, jobbra pedig *Krózus* alakja látható. A képen rajta van még a szokásos *Procul-Prope, Aestas-Hiems* lemma, de az átlagtól eltérő sajátos elhelyezéssel. Nem célunk Marót fejtegetéseit részletesen ismertetni, mindössze utalunk a rajz azon különleges elemekre, melyek a külföldön népszerű *Amicitia*-típusnál nem szerepelnek. Ilyenek mindenekelőtt *Fortuna* és *Krózus* alakjai, a fő alak nyitott felsőteste, amelyen különösen a máj szembeötlő, végül a boglyas, vagy ahogy Adámi nevezi, „boytos“ haj és a lemmák sajátos elhelyezése, amit már említettünk.

Marót ezeket az eltéréseket nagy filológiai és tárgy történeti felkészültséggel veszi vizsgálat alá, mindegyik elemnek megkeresi antik őstét és felvázolja a motívum fejlődésének főbb állomásait a középkor és renaissance folyamán. A rajz egyes elemeinek jelentéseit így külön-külön tisztázza, majd az egyes elemek elhelyezésének és összefüggésének pontos és meggyőző elemzésével az egész embléma értelmét megfejti.

Az embléma jelentésének a megállapítása után irodalomtörténeti szempontból hasznosítja eredményeit és egész tanulmányának jelentőségét első sorban abban látja, hogy a rajz részletes elemzésével közelebb jutottunk az ének „szerzőségének és az egész allegorikus műalkotás értelmének megoldásához“ (60. l.).

Az ének fő problémái Turóczi-Trostler és Marót kutatásai után most már valóban tisztán állnak előttünk. Megerősíti Marót Turóczi-Trostler azon állítását is, hogy a rajz nem magyar képirótól származik, sőt a kép és szöveg közt észlelhető eltérések arra mutatnak, hogy a magyar szerző nem értette meg teljesen a rajzot, egyes finomságait leegyszerűsítette, és elmosta.

A magyar szöveg keletkezésének problémája azonban mindaddig megoldatlan marad, amíg a közvetlen forrás elő nem kerül. Lehet ugyanis, hogy nem Adámi érti félre a kétségkívül bonyolult szimbolikájú tudós rajzot — amint Marót gondolja —, hanem esetleg már Adámi forrása is homályosan értelmezte allegóriánkat.

Felhívja a szerző a figyelmet arra a szoros kapcsolatra is, amely énekünk és a vele egybekötött *Minerva és Pallas vetélkedéséről* szóló költemény közt (Szabó K. I. 310) tapasztalható. A két énekkel kapcsolatos közös problémák azonban még beható vizsgálatot igényelnek. Mindenekelőtt ez utóbbi kiadása volna első sorban szükséges.

Az eredmények irodalomtörténeti kiértékelése után az embléma kutatásra vonatkozólag tesz tanulságos elvi és módszertani megállapításokat. Hangsúlyozza, hogy az emblémák egyes motívumait sohasem elszigetelve, abszolút értelemben kell tekinteni, mert ezek mindig „korszerű és egyéni

meglátatásban“ (58. l.) jelentkeznek. Az egyszer megalkotott kép változatlan forma mellett is bírhat változó jelentéssel.

A szerző tehát a filológia modern funkcionális módszerét követi az embléma megfejtésében: a kép valamennyi eleme sajátos funkcióval rendelkezik és az egész allegória jelentése csak ezek összefüggéséből érthető meg.

Értékes tanulmányának az volt a célja, hogy „a magyar irodalomtörténet művelőinek figyelmét e kutatási területnek mélységére felhívja“ (65. l.) és erre a világtörténelmi szempontból is páratlan érdekességű emblémára rámutasson. Kiemeli azonban, hogy az újkori emblémák vizsgálata nemcsak az egyes irodalomtörténetek, hanem a klasszika filológia számára is értékes anyagot és szempontokat nyújt.

Marót dolgozata egy embléma mintaszerű megfejtésére mutatott példát. Őszintén sajnálhatjuk, hogy ennek az érdekes és a magyar irodalomtörténet számára igen lényeges kutatási területnek oly kevés művelője van. Jóformán csak Turóczy-Trostler és Angyal Endre néhány érdekes adaléka, valamint Marót tanulmánya az egyedüli, amit ezen a téren találunk.

Az emblémakutatásnak természetesen sok nehézsége is van. Egy bonyolult embléma egyes elemei igen sokoldalú vizsgálatot igényelnek és még ebben az esetben is egyes tárgyak vagy allegóriák magyarázatához a kutató kénytelen az adalékokat meglehetősen eklektikusan összeválogatni. Ezt a nehézséget Marótnál is érezzük. A Fortuna-probléma fejlődésének megrajzolásánál például csak azokat az elemeket veszi figyelembe, melyek az embléma megfejtésénél hasznosíthatók, s ezáltal magáról a Fortunáról egyoldalú képet nyújt.

Ez természetesen nem csökkenti a tanulmány értékét, hiszen célja nem a Fortuna problémáinak a tisztázása, hanem egy Barátság-embléma magyarázata volt.

Rövid ismertetésünkkel egyik érdemes tudósunknak alig méltányolt kitűnő dolgozatára akartuk a figyelmet felhívni és reméljük, hogy az emblémakutatás, a XVI—XVIII. századi magyar irodalomtörténetnek ez a fontos segédtudománya, további jeles művelőkre is számíthat.

Klanczay Tibor.

Charles Marót: *Amicitia*. Szeged, 1939. 71 pp.

The excellent paper may be described as the interpretation of an emblem which is found on the title-page of a book published in Kolozsvár, in 1599. The allegorical drawing represents Friendship in the company of Fortune and Croesus, but the representation differs from current type of Amicitia. Marót reveals the meaning of the emblem, together with its place in the literature of the world, with great philological and topical scholarship. Another of his merits is that he has drawn attention to the study of emblems, an important auxiliary study of the history of literature, yet, infortunately, rather neglected in this country. T. Klanczay.

Sőtér István: *Magyar-francia kapcsolatok*. Teleki-Intézet. Budapest, 1946. 255 l., 8°.

Egy nép szellemi függetlenségének legfontosabb ismérve, mikép viselkedik szomszéd népek műveltségi hatásaival szemben. Vajjon presztizstől lenyűgözve vagy kulturális aléltóságának adva tanújelét — földrajzi adottság áldozataként — elfogad-e minden rázúduló hatást és egy magasabb feszültségű műveltséggel szemben vállalja-e a kultúrgyarmatnak politikailag sokszor oly veszélyes szerepét vagy pedig lerázva magáról az egyoldalú befolyások zuhatagát, képes-e tiszta fővel tájékozódni távolabbi népek pezsgő szellemi élete felé s ízlését, hajlamát, politikai okosságát